

Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot arbeidsmiljøkriminalitet

BAKGRUNN OG MÅL FOR UNDERSØKELSEN

Stadig grovere arbeidslivskriminalitet er et økende problem i norsk arbeidsliv. Statlige tilsynsorganer har en svært viktig funksjon i arbeidet med å sikre et anstendig arbeidsliv i tråd med lovverket. Her er Arbeidstilsynets tilsynsvirksomhet og politiets etterforskning og påtale sentrale virkemidler.

Målet med undersøkelsen har vært å vurdere i hvilken grad Arbeidstilsynets og politiets innsats mot arbeidsmiljøkriminalitet er i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger om å sikre et seriøst, godt og anstendig arbeidsliv. Undersøkelsen omfatter perioden 2009–2015, med hovedvekt på årene 2014 og 2015.

Funn og anbefalinger

Arbeidstilsynet bruker i liten grad reaksjoner som virker avskrekkende

- Av nær 18 000 gjennomførte tilsyn i 2015 førte 65 prosent til reaksjoner, men det var lite bruk av strengere reaksjonsmidler enn pålegg.
- Overtredelsesgebyr og anmeldelse er lite brukt som virkemiddel mot arbeidsmiljøkriminalitet.
- I et utvalg saker der stans av virksomheten ble brukt som pressmiddel, var det i nær halvparten ingen senere oppfølging.

Arbeidstilsynet har store utfordringer med kompetanse i å føre tilsyn mot sosial dumping

- 40 prosent av Arbeidstilsynets inspektører som har erfaring med tilsyn mot sosial dumping, har gjennomført fem eller færre slike tilsyn de siste tolv månedene.
- To tredeler av tilsynets inspektører oppgir at de har behov for mer kompetanse i hvordan avdekke fiktiv dokumentasjon og fiktive enkeltpersonforetak.
- Riksrevisjonen mener det er kritikkverdig at Arbeidstilsynet ikke har nødvendig og oppdatert kompetanse i å bekjempe arbeidsmiljøkriminalitet.

Tilsyn mot sosial dumping gjennomføres ofte som enklere formalkontroller

- I tilsyn mot sosial dumping kontrolleres oftest identitetskort og skriftlig arbeidsavtale, lønn kontrolleres sjeldnere.
- Riksrevisjonen mener det er risiko for at tilsynene ikke blir grundige nok til å avdekke arbeidsmiljøkriminalitet.

Tverretatlig samarbeid er styrket, men det er krevende å få til et operativt samarbeid mellom selvstendige etater

- Det er etablert tettere samarbeid mellom Arbeidstilsynet, skatteetaten, NAV og politiet, men politiets innsats er varierende, og flere steder begrenset og lite forutsigbar.
- Mer tverretatlig samarbeid forventes å øke antall anmeldelser, og effekten av samarbeidet er avhengig av at politiet etterforsker.
- Bestemmelser om taushetsplikt og for lite kunnskap om disse skaper noen hindringer for tverretatlig samarbeid.

Det er lang saksbehandlingstid og ugrunnet opphold i politiets etterforskning av arbeidsmiljøkriminalitet

- Gjennomsnittlig saksbehandlingstid var i 2015 237 dager.
- Gjennomgang av 42 saker viser at mange saker hadde ugrunnet opphold, og at det i 13 saker tok over et halvt år fra anmeldelse til første avhør.
- Riksrevisjonen konstaterer at for dårlig etterforskning, lang saksbehandlingstid og svak framdrift gjør det vanskelig å innfri Stortingets forutsetninger om at lovbrudd i arbeidslivet skal føre til reaksjoner.

Riksrevisjonen anbefaler

- at Arbeids- og sosialdepartementet
- følger opp at Arbeidstilsynet utnytter eksisterende reaksjonsmidler bedre
 - følger opp at Arbeidstilsynet gjennom kompetansehevende tiltak og valg av momenter som vektlegges i tilsynene, hever kvaliteten på arbeidet mot sosial dumping
 - tar opp med Justis- og beredskapsdepartementet at politiet prioriterer å etterforske arbeidsmiljøkriminalitet raskere og med bedre kvalitet
 - i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet følger opp og styrker det tverretatlige samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet, slik at etatenes samlede virkemiddelapparat utnyttes best mulig

Tilsyn som har medført stans, tvangsmulkt, overtredelsesgebyr eller anmeldelse – 2015

	Antall tilsyn	Andel av totalt antall tilsyn (17939)
Stans – overhengende fare	539	3,0 %
Stans – pressmiddel	397	2,2 %
Vedtak om tvangsmulkt	942	5,3 %
Vedtak om overtredelsesgebyr	24	0,1 %
Anmeldelser	141	0,8 %

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for opklarte saker om brudd på arbeidsmiljøloven, antall dager

År	2012	2013	2014	2015
Gjennomsnittlig saksbehandlingstid	263	310	280	237